

BETON

KULTURNO PROPAGANDNI KOMPLET BR. 146, GOD. IX, BEOGRAD, UTORAK, 15. APRIL 2014.

Redakcija: Miloš Živanović, Saša Čirić; Font Mechanical: Marko Milanković; E-mail: beton@danas.rs, redakcija@elektrobeton.net; www.elektrobeton.net; Sledeći broj izlazi 20. maja

MIXER

Piše: Saša Čirić

MISIJA POLITIČKE SUBVERZIJE

Najmanje tri priče iz knjige Slobodana Bubnjevića *Strah od promaje* (Književna radionica Rašić, 2013) su „kontroverzne“, i to po merilima ne imaginarnih recepcijskih krugova, već po oceni barem jednog beogradskog izdavača koji je odbio da štampa knjigu zbog sadržine tri priče. Reč je o pričama „Freska“, „Jevandelje grešnog Gligorija“ i „Zamišljeni slučaj“.

NAROD PREPISIVAČA

Priča „Jevandelje grešnog Gligorija“ svojim stilom i posebno oblikom organizacije teksta predstavlja pastiš biblijskog štiva: rečenice su poređane kao numerisani iskazi a mestimično arhaična leksika na zanimljiv način ukršta biblijsko pripovedanje i savremenu epohu (postupak bismo mogli novozavetnom metaforikom opisati kao sipanje novog vina u stare mehove). Takav spoj se najčešće koristi ili u parodijske ili u *restauratorske* svrhe, sa ciljem sentimentalnog uživljanja ili jezičkog podražavanja duha minule epohe. Odlika, ne samo ove Bubnjevićeve priče, jeste postojanje tenzije između satirične invective, koja nije uvek lako vidljiva, i „neutralnog“ pastiširanja, odnosno načina pripovedanja koje nedvosmisleno poseže za matricama žanrovske literature. U ovoj priči to je politički triler, u drugim pričama knjige *Strah od promaje* to su: porodična melodrama, tranziciona tematika ili generacijski narativ o egzilu, odnosno *usudu* provincijalne zaparloženosti.

Od samog početka u priči „Jevandelje grešnog Gligorija“ prisutan je duh osporavanja. Isprva taj duh liči na duh parodije: „1. U početku. 2. U početku beše nešto. 3. I nešto beše u Boga. I beše Bog.“ Vrlo brzo shvatamo da je ovaj početak funkcionalna tematska uvertira u priču, ne puka parodija forme biblijskih iskaza ili nekakva ateistička prolegomena. To nešto, što beše u Boga, u različitim prevodima, jeste i reč i „Slovo“ i „Logos“, kako glasi najnoviji prevod koji potpisuje Sveti sinod Srpske pravoslavne crkve. Upravo mogućnost a zapravo neizbežna nužnost različitih prevoda jednog kanonskog i svetog teksta kroz koji progovara lično Bog, direktno dovodi u pitanje ne toliko smisao onoga što sveti tekst saopštava, već obavezujuću valjanost samog svetog teksta koji bi trebalo kao i Bog čije reči prenosi da bude nepromenljiv, isti jednom za svagda. Bubnjevićev skriveni narator (narrator absconditus) potencira način na koji se hrišćanska vera širila, prepisima jevanđelja, što je takođe neizbežno dovodilo do slučajnih jezičkih preinaka, a sa prevodima i do smisaono različitih rešenja.

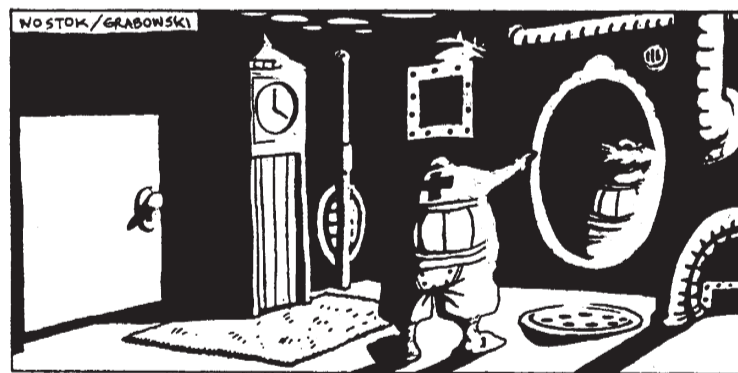
Prepis jevanđelja je dvostruko bitan za ovu priču. Najpre, reč je o Miroslavljevom jevanđelju, najznačajnijem ćirilicom spomeniku iz 12. veka, koje i samo predstavlja prepis i za koje se pretpostavlja da je nastalo u Kotoru, gde se, ne slučajno, odvija radnja Bubnjevićeve priče. I u objašnjenju nastanka ovog prepisa, nalazi se žaoka osporavanja. Naime, „grešnog Gligorija“ jedan kotorski kaluđer podseća na tu drevnu povest: „VIII 3. I ispriča mu po redu kako u to vreme u carevoj zemlji ojača jedna županska porodica od varvarskog roda. 4. I beše ona, kako se pripoveda, pravedna pred Bogom, ali vođena željom da se istr-

ne od ekumenske vlasti cara jednog i jedinog.“ Način na koji lik ovog pravoslavnog kaluđera govori o nastanku Miroslavljevog jevanđelja u priču uvodi jednu prosvetiteljsko-demistifikatorsku perspektivu, koja je suprotstavljena nacional romantičarskoj, čiji je isključivi cilj glorifikacija nacionalne prošlosti i advokatsko opravdavanje postupaka vladara i političkih vođa u vlastitoj istoriji. Lik kotorskog kaluđera zapravo ispoveda vizantijsko vaskeljenjsko stanovište (slovenska plemena su varvarska, tj. negrčka, dok su procesi autokefalnosti lokalnih crkava za ovaj lik akti razbijanja jedinstva pravoslavne crkve). U nastavku pripovesti, kaluđer će Gligoriju pomenuti da je pravi cilj prepisa za srpske župane bio pravno-politički, ne duhovno-verski, da bi od oslabljenog vizantijskog cara dobili napismeno potvrdu o vladarskom pravu nad teritorijama na kojima upravljaju.

Na drugi način, prepis je važan u savremeno doba: Gligorije je iz Beograda nakon osamostaljenja Crne Gore poslat da poput nekadašnjeg pisara Miroslavljevog jevanđelja, veruje se da mu je ime bilo Varsemeleon (što je i monaško ime kotorskog kaluđera), načini novi prepis tog jevanđelja ne bi li taj prepis pomogao opstanku srpskog naroda na tom prostoru. U ovoj tački priča referiše na političke prilike posle 2006. godine i izlaže ih satiričnoj karikaturi. Biblijskim jezikom i hagiografskom topikom, osamostaljenje Crne Gore opisuje se kao posledica pojave „krvoloka među Srbima“: „II 6. I na sramotu svoga naroda, krvoloci počinuše mnoge zločine. I izazvaše ratove. I mnoge unesrečiše. I poharaše, i popališe, i oteše sve što se oteti moglo. 7. I rušiše bogomolje, ne znajući za Boga. I osramotiše nejač, ne znajući za pravdu. I ubijaše ljude bez oružja, ne znajući za milost.“ Srbi dolaze u Crnu Goru kao turisti, crnogorske vlasti su sumnjičave,

BLOK BR. V

Wostok/Grabowski:
Peti prizor

ПЕТИ ПРИЗОР

MIXER

Saša Čirić: Misija političke subverzije

antiCEMENT

Haris Imamović: Egzilstencijalizam i književnost

ARMATURA

Đerd Serbhorvat: Izbori, hungarikumi i bečari

VREME SMRTI I RAZONODE

Nika Dušanov: Partija

BLOK BR. V

Wostok/Grabowski: Peti prizor

ipak ih puštaju da uđu u zemlju, ali im ne dozvoljavaju da nose srpske simbole, šire srpske ideje i razvijaju srpske zastave. U oba slučaja, reč je o karikaturnom preterivanju: Crna Gora ima svog udela odgovornosti u sprovođenju ratnih operacija tokom 90-ih, kada je vojno nastupala zajedno sa Srbijom, na dubrovačkom ratištu i hvatala i deportovala muslimanske izbeglice natrag, tako da se krvoloci nisu pojavili samo „među Srbima“. O istoj temi književno uverljivo govori roman Damira Šabotića *Nadi me* (Dobra knjiga, 2013). Muslimanske izbeglice su najčešće bile predavane u ruke vojske bosanskih Srba, gde im se gubi trag, dok su srpski dezerteri koji su od ratne obaveze pobegli u Crnu Goru vraćani na front. Način delovanja prepisa jevanđelja „među vernim narodom“ pak predstavlja mesto mistifikacije u priči, ali je i karikiranje korpusa verovanja po kojima „u prepisu postade narod“ i „kako bez tog prepisa neće biti naroda“. U zbiru, dobili smo spoj satiričkog, ali ne rugalačkog, i igrivo-mistifikatorskog štiva. U njegov narativ upleteno je poigravanje metafizičkim postulatima kulturnog nacionalizma koji govori o duhovnom i sudbinskom jedinstvu svetog spisa i naroda na čijem jeziku je sveti spis preveden i sačuvan, a sam narativ je uvijen u oblandu biblijskog pastiša i crkveno-političkog trilera.

KOSOVSKI GANG-BANG BOJ

Znatno više nego groteska, priča „Freska“ pledira da bude „realistički“ omladinski narativ o „ekipi iz kraja“ koja crta grafite po gradu. Grad nije Beograd, kao ni u većini drugih priča smeštenih u savremeno doba, ali mu je blizu, slični Pančevu, gradu u kome živi i autor *Straha od promaje*. Opet, ova priča je alegorija, taman koliko je to i „freska“ u priči „Freska“, tj. veliki mural „naslikan“ sprejevima na zidu pored hotela „Gazimestan“. U fokusu priče nalazi se grupa mladih crtača grafita, kojima grafiti služe kao način za komentarisanje savremenih društvenih prilika. Njima nasuprot prikazani su nacionalisti i NGO-aktivisti, po jedan tajkun, lokalni političar i umetničkih marginalac (bitnik), pripadnici policije i lokalni intelektualci... Satiričnom karikiranju izloženi su i nacionalisti i NGO-isti, istina, ne jednako detronizujuće. Nacionalisti su prikazani kao agresivni, isključivi, nasilni prema neistomišljenicima i priglupe odani slavljenju nacionalnih mitova. Pripadnici nevladinih organizacija služe kao dekor političkih turbulencija, deluju po šablonu i protive se svakoj javnoj manifestaciji koja za temu ima nacionalno nasleđe. Ipak proti-

čovaka koji je ubio više žandar- ma, vojnika, zvaničnika, pa i bogatih gazdi. Manje je važno da je on ipak više harao kod Se- gedina, ali dobro, švercovao je on duvan i na jug, pa se krio na salašima oko Sombora, Suboti- ce... I uglavnom svugde, te svako selo u kolektivnoj memo- riji ima neku priču o Šandoru Roži, koji je isključivo krao od bogatih, svojim bečarima da- vao isto toliko koliko je zadržao za sebe, i, naravno, pomagao je sirotinji. Poznata priča, od Robina Huda do Če Gevare – a na kraju ispadne da ako su mo- rali, šikanirali su oni i sirote, i one koji nisu saradivali sa nji- ma ili su nekako drugačije raz- mišljali...

I tako ćemo imati „Turističku turu Šandora Rože“. U dogled- no vreme japanski turisti, žed- ni vojvođanske mađarske kul- ture, valjda će moći da naprave rutu u Severnoj Bačkoj. Polazak uz rakiju i slaninu sa nekog sa- laša, doći će i bečari, pa pro- mocija konja i vina, i naravno, pljačkanje turista na kulturni način (slikanje za 50 dinara, pa ti saberi koliko to izađe ako je- dan Japanac počne da slika). Sigurno ćemo imati bogat kul- turni-umetnički program sa raz- nim KUD-ovima koji cvetaju,

kako kažu njegovi novi bliski saradnici, da li je mađarski jezik tako poseban, njega interesuje vlast i fudbal – evo, sagradio je stadion u svom rodnom selu, tim je u prvoj ligi. Jedino mu fali neki Arkan da slomi poneku nogu, nekog od protivničkih fud- balera. Tim je krenuo loše na jesen, ali evo, sigurno će opstati u prvoj ligi.

ORBANOVO BURE ZA DEŽE KOSTOLANJIJA

Kao što je opstao i Savez vojvođanskih Mađara, na opšte čuđenje (zbog iseljavanja, zbog čiste demografije, a i zbog saradnje pr- vo sa demokratama, onda sa narodnjacima). Nije to čudo, i oni su postali putinovci-orbanovci, iako su pre 5-6 godina neki od njihovih republičkih parlamentaraca govorili da su liberali, levi- čari. (Samo da nađem ono posebno izdanje Mađar Soa, jedinog dnevnika, koji je totalno pod uticajem SVM-a preko Nacionalnog Saveta Mađara.) Orban je ipak stigao u Suboticu u jeku kampan- je u Mađarskoj, a ne pred izbore u Srbiji, i bavio se – kulturom. Nije on delio lopte kao onomad, ili posetio neki vinski podrum (više voli rakiju), ili otvorio pogon separacije peska (čale mu je u biznisu sa svime od čega se prave autoputevi, u Mađarskoj za dva puta skuplje nego npr. u Hrvatskoj). Ne, imao je kulturni program.

Sigurno je na to uticala i „ministarka“ kulture u Nacionalnom Savetu u SVM-u, Ildiko Lovaš, političarka za sva vremena i za svaku politiku (počela je kao ministarka kulture u Subotici, još u koaliciji sa DS), inače veoma dobra spisateljica, danas više hvaljena u Beogradu nego u Pešti (zbog njenih *rabota* i iskaza, koje nisu baš omiljene u ozbiljnijim kulturnijim krugovima). Alž evo, što nije dao DS, dali su narodno-naprednjaci Mađarske i Sr- bije i vojvođanskih Mađara – novi spomenik slavnom piscu Deže Kostolanjiju, koji je rođen baš tu, u Subotici (a koga briga što je otišao sa 14 i nikad se nije vraćao, što je voleo svoj rodni grad isto koliko ga je i mrzeo). Jer, eto, i ova nova-stara subotička vlast misli da ako je neko dobar pisac, umetnik, onda je dobar jer je rođen baš tamo gde je rođen. Kao da je pisac drvo pa ga neko zasadi. Ili kao da pisac mora da živi baš tamo gde je rođen, kao žaba u močvari. I kao da samo Subotičani mogu razumeti Kostolanjija. Ne, razumeo ga je i Tomas Man, koji je hvalio nje- gov roman *Neron, krvavi pesnik* – koji Orban sigurno nije čitao, on samo potpisuje knjige sastavljene od svojih govora o Mađa- rima. Ipak, ako bi pročitao *Nerona*, bili bismo u šrkipcu, jer bi kao antitalentovani fudbaler zapalio nešto liberalniju Budimpe- štu, gde se nalaze najprominentniji klubovi (napraviće on od svog seoskog tima *stariji i lepši* tim od svih ostalih).

Sve u svemu, došao je red na kulturu, Orban je otvorio i stalnu izložbu vojvođanskih mađarskih slikara, projekat je možda i vre- dan, mada je on verovatno poslednji put bio na izložbi Cézanne- a u Budimpešti, ali tamo je morao otići, jer je otvorio izložbu. Kažu, začuđeno je gledao slike slavnog Francuza, ponašao se kao ekspert a nešto je pazario i u butiku (fudbalska lopta à la

Sezan). Verujem da Orban više neće kročiti na tlo Vojvodine, ne- će posetiti *svoje* Mađare, njemu trebaju samo glasovi, možda po- neki biznis, a ne da gleda nekog Kostolanjia ili neke slike iz 19. veka. Pa čovek će dobiti infekciju krvi od umetnosti. Jeste, voli on da priča o kulturi, ali u širem smislu. Tako su smislili da će na- praviti listu hungarikuma (kao hungar-unikum), jer Mađari imaju taku posebno kulturu, kao niko drugi. I poslali su dopis u Brisel (.ebi ga, mora se) da je npr. čuveno vino Tokaji (vino kra- ljeva, rekli su pre pet vekova) čisto mađarsko. Ali ispalo je da je to neko brdo malo i u Slovačkoj, tako da i oni imaju pravo da ka- žu za Tokaji da je njihov Slovakum. Na teškom putu ka EU Srbi će morati da pazе da ne ispadnu glupi: ako se ne varam, ajvar su već „zauzeli“ Slovenci, možda je i šljivovica otišla u nečije tuđe bure, umesto da bude srbikum.

OD ŠANDORA ROŽE DO PDV UNIKUMA

Ipak, pustimo to, jer govorimo o kulturi Vojvodine. Već spomi- njana Ildiko Lovaš verovatno je dobila uputstvo iz Budimpešte da izmisli neki vojvođanski mađarski unikum, što ne bi bila rak- ija. Može i osoba. Kostolanji je verovatno već pod zakonskom zaštitom, te je ministarka morala da ubaci nekog drugog. I evo nam kao hungarikuma – Šandora Rože. Naš novi junak i jeste bio junak, jer je bio slavan bečar u 19. veku. Više puta hapšen, a bio je tako omiljen (celebrity) da ga austro-ugarska vlast nije sme- la ni pipnuti (što je u ono vreme značilo vešanje). Čak su ga ne- deljom vozili na vašar, pa si za neki groš mogao razgledati tog

te gulaš-paprikaš, zalazak sunca na kukuruznim poljima, spava- nje u senu. A onda će doći neki srpski policajac, koji ne zna ništa o ovoj hungaro-turističkoj akciji, tražiće pasoše od Japanaca, ali stići će na vreme srpski bečar Vučić da spasi narod, Japance i ostale bečare, plus politiku SVM-a.

Nisam ja začuđen zbog svega toga – apsolutno je normalno, u trendu smo: hvalićemo kao našeg originalnog junaka jednog čo- veka, koji je bio bečar: dakle švercer, lopov, u prvom redu – ubi- ca. Tačno je da su Mađari ponosni ako neko izigra poresku upra- vu, to je stara i masovna igra, ali Šandoru se stavljao na teret običan kriminal i zbog toga je i osuđen. Interesantno da je za vreme socijalizma mađarski režim isto tako napravio heroja od Šandora, prototip komuniste, koji se borio kao sirotan čovek protiv bogatih gazdi (bogatim se smatrao onaj koji ima jednu kravu i tri kokoške), dakle protiv kapitalizma, uz to za narod, za sirotinju, za egalitarizam... Sad smo na istom putu: ima Orban svoje tajkune, oligarhe, ali oni su uglavnom nevidljivi, narod ne shvata da je opljačkan i došlo je vreme da Orban kao najveći be- čar bude naš heroj za sledećih dvesta godina.

A brojke? Od 10 miliona stanovnika Hungarije, u poslednjih pet godina barem pola miliona je otišlo da radi na Zapad (a ne na Is- tok). Minimum tri miliona živi ispod svakog nivoa siromaštva, dakle u bezizlaznoj bedi. Romi bukvalno nemaju nikakvo, poseb- no ne adekvatno osnovno školstvo. A jedinstveni PDV je najviši u Evropi (27%). Ato uvek više pogađa siromašne nego bogate. Ali PDV ni bečari ne mogu izigrati ■

VREME SMRTI I RAZONODE

Piše: Nika Dušanov

PARTIJA

Obično osam nogu ima.
Glođe neku kost u mračnom podrumu.
Očekivano, ima velik ud koji trune u memli.
Ne seća se svog ženskog imena
I vetra u kosi.
Ne zna da će preživeti katastrofu
Koja se dešava tamo
Napolju.

Znamo mi.
Sunce jede ljudsko meso
Jer je slatko od snova.
Znamo mi.
Ona će nas primiti u svoj mrak.
U svoje ozlojeđeno srce.

Sve nas ■

